UNELE REFLECȚII PRIVIND CONDIȚIILE DE PENSIONARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

SOME REFLECTIONS ON RETIREMENT CONDITIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 369.52(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.89**

Ana SACARA,
ORCID: 0000 -0002-3801-4665
e-mail: anisoara91@mail.ru
Universitatea de Stat din Comrat

Rezumat. *La moment, protecția socială reprezintă un important mecanism de ajutoare a persoanelor care se confruntă cu diverse riscuri sociale precum: boală, bătrânețe, dizabilitate etc. Iar statul prin intermediul furnizării prestațiilor sociale precum: pensii, compensații, alocații ajutor sociale etc încearcă să reducă consecințele negative legate de confruntarea cetățenilor cu situațiile de dificultate. În articolul menționat, vom caracteriza succind tipurile de pensii furnizate cetățenilor și condițiile de eligibilitate pe care trebuie să le întrunească solicitanții de pensii.*

Cuvinte-cheie: *protecția socială, pensii, condiții de eligibilitate, pensioneri.*

Summary. *At present, social protection is an important mechanism for helping people who face various social risks such as illness, old age, disability, etc. And the state, through the provision of social benefits such as pensions, compensation, social assistance allowances, etc., tries to reduce the negative consequences of people facing hardship. In this article, we will briefly describe the types of pensions provided from the state social insurance budget and the eligibility conditions that pension applicants must meet.*

Keywords: *social protection, pensions, eligibility conditions, pensioners.*

INTRODUCERE

Dacă este să analizăm regimul juridic al pensiilor de stat furnizate persoanelor vârstnice ne referim la totalitatea normelor juridice care reglementează categoriile de pensii din cadrul sistemului din pensii. Bazele sistemului de pensii în Republica Moldova, a fost pus în anul 1998 când a fost adoptată Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat. Acest act normativ prevede condițiile de eligibilitate instituite de legislație, dar și modalitățile de calcul al acestora. Mai mult ca atât, legea sus menționată stabilește un cadru de drepturi și garanții instituite pentru beneficiarii, dar și compentențele instituțiilor implicate în procesul de stabilire și furnizarea pensiilor în Republica Moldova. De-a lungul timpului această lege a suferit o multitudine de modificări care au îmbunătățit și a perfecționat sistemul de pensii din Republica Moldova. Mai mult ca atât, pe parcursul anilor de independență au fost inițiate mai multe reforme

în vederea îmbunătățirii și perfecționării acestui domeniu atât de important, care ajută cetățenii vârstnici să aibă un nivel de trai decent.

În conformitate cu Dicționarul Explicativ al limbii române, prin pensie înțelegem o Sumă de bani plătită periodic pe baza unor norme legale (în cadrul asigurărilor sociale) foștilor angajați după depășirea unei anumite limite de vârstă ori în caz de boală sau invaliditate, precum și urmașilor angajaților sau pensionarilor decedați.

Potrivit Dicționarului de Dreptul Securității Sociale, prin pensie înțelegem venitul de înlocuire acordat pentru pierderea totală sau parțială a veniturilor profesionale, ca urmare a bătrâneții sau atingerii unei vârste, invalidității sau decesului persoanei asigurate[1, p.34]. Definiția legală a pensiilor o găsim în articolul 1 al Legii nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat și prevede că pensia reprezintă un drept bănesc, stabilit în funcție de contribuțiile achitate în bugetul asigurărilor sociale de stat și de durata stagiului de cotizare, reexaminat, majorat și indexat. O altă definiție o prezintă Biroul Național de Statistică, care stabilește că, pensia reprezintă un drept bănesc cuvenit asiguratului, corelativ obligațiilor privind plata cotribuțiilor de asigurări sociale de stat.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Acest mecanism prin intermediul căruia, statul ajută persoanele vârstnice să-și ducă bătrânețile în demnitate, trebuie să reprezinte o prioritate continuă pentru factorii de decizie naționali. Astfel, asigurarea în prezent și în viitor a unei pensii viabile și adecvate trebuie să fie o prioritate și trebuie să fie întreprinse toate măsurile legislative care vor răspunde prompt și eficient la problemele sociale care afectează nivelul de trai al vârstnicilor din țara noastră. Comisia Europeană stabilește că sistemul de pensii consolidează solidaritatea socială, iar protejarea acestor sisteme trebuie să reprezinte o prioritate politică. Astfel, guvernele naționale sunt responsabile de asigurarea unui sistem de pensii durabil, echitabil și transparent. Un sistem durabil de pensii trebuie să fie adaptat la provocările demografice și economice. Un sistem de pensii echitabil este bazat pe o rată de înlocuire a salariilor care le-ar asigura persoanelor în etate un nivel de trai decent.

Pensionari, sunt acei cetățeni, cărora le-a fost stabilit dreptul la pensie în baza Legii privind sistemul public de pensii și Legea privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne. Conform datelor statistice furnizare de BNS, la 01 ianuarie 2023, 675,6 mii de persoane dețin statutul de pensionar. Coeficientul de îmbătrânire a populației este de 23,8 % ceea ce se consideră un nivel înalt de îmbătrânire. Conform studiilor elaborate, aproape fiecare a patra persoană din Moldova are peste 60 ani, iar jumătate din bărbați nici nu ajung să primească o pensie. Reieșind din situația socială și economică statului nostru, pensiile au un rol deosebit în asigurarea unui nivel de trai decent al cetățenilor. Îmbătrânirea populaţiei, migraţia persoanelor apte de muncă, creşterea şomajului, precum şi practica „salariului la negru, sau a salariului în plic” sunt doar câteva fenomene care pun în pericol actualul sistem de pensionare, cele mai mari provocări fiind: Veniturile tuturor

persoanelor se diminuează atunci când aceştia ies de pe piața muncii; Dinamică negativă a contribuabililor și a cotelor de contribuții sociale în fondul social; Vârsta de pensionare diferită; Îmbătrânirea populației și migrația forței de muncă; Condiții inechitabile de pensionare; Economia informală și munca nedeclarată, etc.

Luând în considerare cele menționate anterior, constatăm, că datorită multiplilor probleme sociale cu care se confruntă societatea moldovenească și anume criza demigrafică și economică, dezvoltarea sistemului de protecție socială și a sistemului de pensii în special este imposibilă datorită faptului că an de an se micșorează substanțial numărul persoanelor angajate, iar dinamica persoanelor vulnerabile care se confruntă cu diverse riscuri sociale care sunt în imposibilitate de a-și asigura independent un minim de existență și necesită ajutor financiar, alocații, compensații și pensii din bugetul asigurărilor sociale de stat. Analizând proiectul bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2024, observăm, că veniturile și cheltuielile vor crește cu circa 10 %, comparativ cu anul 2023. Iar cea mai mare pondere de 67,5 %, este destinat pentru protecția socială a persoanelor în etate.

Pentru a putea beneficia de acest drept bănesc, legiuitorul instituie mai multe condiții de eligibilitate, una dintre acestea fiind stagiul de cotizare, care este definitiv în stabilirea tuturor tipuri de pensii. Prin stagiul de cotizare înțelegem toate perioadele contributive a persoanei asigurate. Perioadele contributive sunt instituite în articolul 5 al legii menționate anterior.

Analizând normele legale a actului legislativ menționat distingem următoarele tipuri de pensie acordate cetățenilor eligibili: pensie pentru limită de vârstă; pensie anticipată pentru carieră lungă; pensie de dizabilitate; pensie de urmaș; pensie specială.

Pentru a fi eligibili pentru pensia pentru limită de vârstă este necesar să fie îndeplinite cumulativ condiţiile privind vârstele de pensionare și stagiile de cotizare prevăzute de legislația în vigoare.

Prin vârsta standard de pensionare înțelegem vârsta prevăzută de legislația socială, pentru femei și bărbați la care aceștia pot solicita pensia pentru limita de vârstă. În prezent vârsta de pensionare pentru bărbați este 63 ani, iar pentru femei de la 1 iulie 2023 este de 60 ani și șase luni. Astfel, anual la 1 iulie, vârsta de pensionare pentru femei crește cu 6 luni, până în anul 2028 când vârsta de pensionare la femei și bărbați se va egala și va fi 63 ani. De la 1 iulie 2017, pentru femeile care au născut şi educat până la vârsta de 8 ani cinci şi mai mulţi copii se aplică vârstele standard de pensionare, diminuate cu 3 ani. Majorarea treptată a vârstei de pensionare până la 65 ani pentru femei și bărbați, a fost inițiată încă în anul 1998, când a fost adoptată de către Guvern reforma în sistemul de pensii, dar din cauza lipsei voințe politice, la o distanță de câțiva ani, reforma a fost suspendată. Datorită faptului că această reformă a fost pusă pe pauză, încrederea cetățenilor în sistemul de protecție socială a scăzut considerabil și o bună parte din cetățeni au început să se eschiveze de la munca oficială și achitarea contribuțiilor în bugetul asigurărilor sociale de stat. În majoritatea țărilor Uniunii Europene, vârsta de pensionare este de 65 ani pentru bărbați și 60 sau 61 pentru femei. În unele țări, precum Belgia, Danemarca,

Finlanda sau Norvegia nu se face o distincție în funcție de sex și vârsta de pensionare este de 65 ani și pentru bărbați și pentru femei. Cel mai târziu se iese la pensie în țări precum Italia și Grecia în care pragul vârstei de pensionare este de 67 ani atât pentru femei cât și pentru bărbați. În Germania, vârsta de pensionare crește anual semnificativ, astfel conform reformei, pînă în anul 2030, vîrsta de pensionare va atinge 67 ani. Doar în Rusia și Ucraina bărbații ies la pensie la 60 ani, iar femeile la 55 sau 57 ani.

Referitor, la a doua condiție care acordă dreptul la pensia pentru limita de vârsta este stagiul de cotizare. Prin stagiul de cotizare înțelegem suma perioadelor de activitate pentru care s-au plătit contribuții de asigurări sociale de stat în bugetul asigurărilor sociale de stat. Stagiul de cotizare pentru stabilirea pensiei include perioadele contributive și perioade necontributive [2, p.105]. Astfel, pentru a solicita pensia pentru limita de vârsta este necesar ca solicitantul, la data adresării să aibă un stagiu complet de cotizare, ceeea ce înțelegem perioadele de timp în care asiguratul a realizat stagiul de cotizare, care dă dreptul de a solicita pensia pentru limita de vârstă, pensia anticipată pentru carieră lungă, pensia de dizabilitate și pensia pentru urmaș. Astfel, pentru a solicita pensia pentru limita de vârstă, la momentul adresării la CTAS bărbații trebuie să dețină un stagiu de cotizare de 34 ani, iar femeile de la 1 iulie 2023, 33 ani și 6 luni, în anul 2024, la 1 iulie se va egala perioada completă a stagiului de cotizare și atât pentru bărbați cât și pentru femeii va fi 34 ani.

În caz că, solicitanții nu au stagiul complet de cotizare, dar au un stagiu minim de cotizare, prin care înțelegem o perioadă minim de timp în care asiguratul a realizat un stagiu de cotizare pentru a beneficia de dreptul la pensie [3, p.129]. Cetățenii care au realizat un stagiu de cotizare de cel puțin 15 ani, atunci vor beneficia de pensie incompletă pentru limita de vârstă.

Asiguratul care, la împlinirea vârstei standard de pensionare, nu are stagiul minim de cotizare are dreptul la alocație în condițiile Legii nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni.

Pensia pentru limită de vârstă se plăteşte integral, inclusiv pensionarilor care realizează venituri pasibile de asigurări sociale de stat. Plata pensiei pentru limită de vârstă persoanelor care se află la întreţinerea deplină a statului se efectuează în mărime de 25% din pensia stabilită. Un pas important în favoarea persoanelor care dețin statut de pensionar este introducerea unei formule noi de reexaminare a pensiei pentru limită de vârstă pentru stagiul de cotizare pentru venitul realizat după stabilirea pensiei. Astfel, din 01 ianuarie 2023 pensionarii care activează pe piața muncii după stabilirea pensiei vor beneficia garantat de un cuantum reexaminat la pensie.

În acest context menționăm, că minimul de existență pentru un pensionar pentru limită de vârstă în anul 2023 a fost de 2418.2 lei, iar mărimea medie a acestui tip de pensie constituie 3164,9 lei. Însă, pensia pentru limită de vârstă a lucrătorilor din sectorul agricol a constituit 2307 lei ceea ce atestă faptul că o parte din pensioneri, chiar dacă dispun de un stagiu complet de cotizare nu-și pot asigura un minim de existență. Astfel, cuantumul pensiei mediii, care este sub minimul de existență, descurajează intenția de

contribuție la sistemul de pensii a cetățeanului. Dacă, tot țara noastră a ales vectorul european, și-a manifestat intenția de a se integra în marea familie europeană,, este absolut necesar să menționăm, că Carta Socială Europeană obligă statele membre UE să garanteze 35 % din salariul mediu pe economie la valoarea pensiei efective. Astfel, considerăm că integrarea RM în UE va contribui la corectarea injustiției sociale, asigurând o viață trăită în demnitate pentru cetățenii noștri care au muncit o viață întreagă și au achitat contribuții sociale în bugetul asigurărilor sociale. Comisia Europeană stabilește, că adecvarea pensiilor se referă la capacitatea acestora de a preveni sărăcia și excluziunea socială la bătrînețe și de a asigura un standard de viață decent pentru pensionari, care să le permită să beneficieze de bunăstare economică din țara lor și să participe la viață publică, socială și culturală. Pentru ca pensiile să fie durabile din punct de vedere social și politic, acestea trebuie să fie adecvate, iar pentru ca pensiile să mențină decvate, acestea trebuie să fie durabile din punct de vedere financiar, și anume să poată fi finanțate fără a submina finanțarea altor aspecte cheie al societăților durabile [4, p. 5]. Conform datelor prezentate de BNS, la 01 ianuarie 2023, 526,0 mii de persoane sunt beneficiari ai pensiei pentru limită de vârstă. Analizând datele statistice, constatăm că anual va crește presiunea pe bugetul asigurărilor sociale de stat, deoarece an de an numărul persoanelor vârstnice va crește dramatic, astfel către anul 2050, fiecare a treia persoană va fi de vârsta actuală de pensionare.

A doua categorie de pensie instituită din anul 2022 este Pensia anticipată pentru carieră lungă care se acordă persoanelor cu o activitate mai lungă decât stagiul necesar prevăzut pentru pensiile pentru limită de vârstă. Dreptul la pensie anticipată pentru carieră lungă se acordă persoanelor care au realizat un stagiu contributiv de cotizare cu 5 ani pentru bărbați și cu 3 ani pentru femei mai mare decât cel stabilit de condițiile generale. Astfel, bărbații se pot pensiona anticipat au 39 ani de stagiu contributiv, iar femeile 35 ani și 6 luni. Cuantumul pensiei anticipate pentru carieră lungă se stabilește în aceleași condiții în care se stabilește cel al pensiei pentru limită de vârstă. Conform datelor prezentate de BNS, la 01 ianuarie 2023, 4,9 mii de persoane beneficiază de pensie pentru carieră lungă. Numărul mic este din cauză că acest tip de pensie a fost instituit recent în anul în anul 2022.

Pentru persoanele care nu au capacitate de muncă, și din cauza problemelor de sănătate nu pot să fie încadrați pe piața muncii pot solicita pensia de dizabilitate. Dizabilitatea și capacitatea de muncă, cauzele, gradul și timpul survenirii acestora se constată de către Consiliul Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă sau structurile sale teritoriale în baza Instrucţiunii privind determinarea gradului de dizabilitate, aprobate de Guvern. În prezent sunt stabilite trei tipuri de dizabilitate: medie, accentuată și severă, care pot apărea în urma unei afecțiuni generale; unui accident de muncă sau din cauza unei boli profesioanale.

Pensia de dizabilitate cauzată de un accident de muncă sau boală profesională se stabilește indiferent de durata stagiului de cotizare. Dar în cazul dizabilității apărute în urma unei afecțiuni generale, stagiul de cotizare este stabilit în raport cu vârsta la data

constatării dizabilității. Astfel, în cazul în care asiguratul primește grad de dizabilitate până la 23 ani, este necesar minim 2 ani stagiul de cotizare, de la 23-29 ani, stagiul de cotizare minim 4 ani; de la 29-33 ani stagiul de cotizare minim 7 ani; de la 33-37 ani stagiul de cotizare minim 10 ani; de la 37-41 ani stagiul de cotizare minim 13 ani; iar cetățenii peste 41 ani pot solicita pensia de dizabilitate este necesar sa aibă minim 15 ani stagiul de cotizare. Datele statistice, arată că în anul 2023, 104, 3 mii de persoane au beneficiat de pensie pentru dizabilitate.

Dacă este să ne referim la cuantumul pensiei minim de dizabilitate, constatăm că aceasta este constituită în funcție de cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă: în cazul unei dizabilități severe – 75 % din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă; în cazul unei dizabilități accentuată – 70 % din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă; în cazul unei dizabilități medii – 50% din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă.

În anul 2023, mărimea mediei a pensiei lunare de dizabilitate a constituit 2876,9 lei. Realitățile sociale arată că majoritatea beneficiarilor de pensii pentru dizabilitate se confruntă cu insuficiența mijloacelor financiare și sunt în imposibilitate de a-și asigura un nivel de trai decent, în special cetățenii căror pensia de dizabilitate este unica sursă de venit. Chiar dacă, în ultimii ani, observăm că au fost adoptate mai multe politici sociale în vederea protecției și susținerii acestei categorii sociale extrem de vulnerabile oricum acestea nu sunt suficiente pentru ca persoanele cu dizabilități să poată avea o viață normală și decentă care să nu-i ducă la marginea societății.

Un alt tip de pensie stabilită din fondul bugetului asigurărilor sociale de stat este pensia de urmaș. Aceasta are un rol esențial în asigurarea protecției sociale pentru familiile care au pierdut un membru contribuabil. Pensia de urmaș este destinată să ofere suport financiar persoanelor care depind de venitul unui membru de familie decedat, cum ar fi soțul supraviețuitor, copiii sau alte persoane dependente. Această pensie este vitală pentru asigurarea unui minim necesar de trai și pentru prevenirea sărăciei în rândul familiilor afectate de pierderea unui contribuabil. Pensia de urmaș se acordă indiferent de durata stagiului de cotizare în cazul în care decesul întreținătorului a survenit în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale. Pensia de urmaș se stabilește în cazul în care întreținătorul, decedat în urma unei boli generale, a realizat un stagiu de cotizare care i-ar fi acordat dreptul la stabilirea pensiei de dizabilitate [5. Art. 25].

Pensiile de urmaș reprezintă o componentă crucială a sistemului de protecție socială, oferind suport financiar familiilor care au pierdut un membru contribuabil. Datele furnizate de Biroul Național de Statistică pentru anul 2023 indică faptul că 11,6 mii de persoane au beneficiat de pensie pentru urmaș, cu un cuantum mediu de 2472,6 lei.

Cuantumul mizer al valorii pensiilor achitate persoanelor vârstnice reprezintă un indicator anticipator al pensiilor viitoare. Astfel, cetățenii în prezent nu au prescribilitatea că în viitor vor avea pensii decente și adecvate și nu sunt motivați să achite contribuții în bugetul asigurărilor sociale de stat. Astfel, viitoarele pensii adecvate cer ca sistemele de pensii să fie finanțate în mod sustenabil în raport cu societățile supuse procesului de

îmbătrânire rapidă. Aspectele adecvării și durabilității sunt, astfel, inextricabil legate. Investițiile în sistemul de pensii sunt esențiale pentru asigurarea unei vieți decente și sigure pentru pensionarii care au contribuit la dezvoltarea societății. Prin gestionarea eficientă a fondurilor, adaptarea la schimbările demografice și promovarea politicii sociale echitabile, putem asigura un sistem de pensii robust și sustenabil pentru generațiile viitoare. Investițiile în pensii nu sunt doar o obligație morală, ci și o necesitate economică pentru o societate justă și solidară.

CONCLUZII

Sistemul de pensii reprezintă o formă esențială de protecție socială pentru persoanele în etate. Aceste pensii sunt fundamentale pentru a asigura un venit stabil și prevedibil, care să compenseze pierderea veniturilor din activitățile profesionale ale pensionarilor. Fără un sistem de pensii eficient și sustenabil, mulți pensionari ar putea fi expuși riscului de sărăcie și marginalizare socială.

Investițiile în sistemul de pensii sunt cruciale pentru asigurarea unei stabilități financiare pe termen lung și pentru evitarea unui colaps care ar putea afecta negativ pensionarii și familiile acestora. După mulți ani de contribuție la dezvoltarea societății, pensionarii merită să beneficieze de un suport financiar adecvat, care să le permită să trăiască cu demnitate și să acopere nevoile de bază.

Luând în considerație cele menționate mai sus, pentru a evita un colaps în sistemul de pensii este absolut necesar să investim în domeniul social și în special în sistemul de pensii pentru ca cetățenii în etate să se bucure de un suport financiar decent care le-ar asigura pe deplin toate necesitatățile. În completare putem afirma că după mulți ani de muncă cinstită toți pensionarii noștri merită o pensie decentă care le-ar asigura o viață decentă.

REFERINȚE

1. Țop Dan. Dicționar al Dreptrului Securității Sociale. București: Rossetti 2006, p.90
2. Nicolai Romandaș, Ludmila Proca, Ina Odinokaia. Dreptul protecției sociale. Chișinău 2011. 383 p. ISBN 978-9975-4180-0-3.
3. Alexandru Țiclea, Laura Georgescu. Dreptul securității sociale. Curs univeritar. Ediția a VIII-a. București 2019. 473 p. ISBN 978-606-39-0416-5
4. Consiliul Europei. Sistemele de pensii private. Rolul acestora în ceea ce privește pensiile adecvate și durabile. Comisia Europeană. Direcția Generală ocupare Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Egalitatea de Șanse. Luxemburg 2010, p. 5. europa.eu
5. Legea privind sistemul public de pensii nr. 156 din 14.10.1998. Publicat : 17-12-1998 în MO Nr. 111-113 art. 683